

Друковані

засоби масової інформації: проблеми реєстрації

О. М. Семьоркіна

директор Департаменту легалізації об'єднань громадян, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств Державної реєстраційної служби України

У суспільстві XXI століття потреба в масовій інформації («масова» в розумінні ст. 20 Закону України «Про інформацію») значно посилена, оскільки громадяни все більше прагнуть самостійно оцінювати явища і події, активно брати участь у суспільних і політичних процесах.

Сьогодні населення великих міст отримує інформацію переважно з Інтернету чи аудіовізуальних ЗМІ. Та чи залишаються актуальними для споживачів друковані засоби масової інформації: газети, журнали, інші друковані ЗМІ? Чи найближчим часом із суспільного споживання не будуть витіснені телебаченням та Інтернетом, новими електронними медіа традиційні паперові носії масової інформації?

Згідно з даними, наведеними в Аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості» (2010 р.), за показником рівня готовності до впровадження е-урядування Україна 2010 р. не потрапила навіть до перших 50-ти країн рейтингу. Але з 30-ти країн рейтингу у цьому списку присутні лише Естонія (20-те місце) і Казахстан (46-те місце). Згідно з черговим щорічним дослідженням країн щодо активності використання в них інформаційних технологій, проведеним Всесвітнім економічним форумом (World Economic

Forum), перше місце в рейтингу, країни, в якому ранжирувані відповідно до «індексу мережної готовності» (Networked Readiness Index 2009—2010, NRI), зайняла Швеція, а Росія й Україна виявилися відповідно лише на 80-му і 82-му місцях із 134 країн світу.

Погіршення рівня мережної готовності України на тлі загальносвітових показників набуває характеру сталої тенденції, оскільки минулого (2009) р. вона посідала 62 місце, позаминулого (2008) – 70-те.

У деяких країнах, таких, як Естонія, Фінляндія, Франція, Іспанія, доступ до Інтернету розглядається як основне право людини для їхніх громадян.

При цьому варто відзначити таке: якщо в розвинених країнах в середньому 71% населення має доступ до Інтернету, то в країнах, що розвиваються, – лише 21%. Україна нині знаходиться між цими двома групами, проте значно ближче до другої, ніж до першої.

До нових медіа зараховують засоби масової комунікації, що створюються та функціонують на платформі всесвітньої мережі Інтернет. Такими є: 1) інтернет-плеєри теле- і радіоканалів; 2) CatchUpTV – інтернет-сервіси, що дають змогу переглядати телепрограми в записі (Virgin Media, WorldTVpc, LiveInternetTV); 3) відеосервіси (Hulu, YouTube); 4) блоги та міні-блоги (Twitter, Tumblr); 5) соціальні мережі: (MySpace, Facebook, Odnoklassniki, Vkontakte, Livejournal); 6) онлайн-медіаплеєри; 7) портали громадянської журналістики; 8) інтернет-радіо-сервіси; 9) фотосервіси (Flickr, Picasa); 10) компанії онлайн-прокату відео.

За даними звіту Міжнародного союзу електрозв'язку, на початок 2010 р. світова Інтернет-аудиторія складала приблизно 1,834 млрд користувачів, що на 14,2% перевищує показник початку 2009 року

(1,605 млрд користувачів за даними того ж джерела). За кількістю користувачів Інтернетом на першому місці у світі перебуває Китай (384 млн осіб), на другому – США (240 млн), на третьому – Японія (99 млн осіб). Бразилія посіла 4-те місце – (76 млн користувачів), Німеччина – 5-те (65 млн), Індія – 6-те (61 млн), Росія – 7-ме (59,7 млн).

Україна за числом користувачів Інтернетом (15,3 млн) займає 28-ме місце у світі, збільшивши протягом 2009 р. їх кількість на 4,95 млн осіб.

За офіційними даними Держкомзв'язку, чисельність Інтернет-аудиторії в Україні налічувала на 1 січня 2010 р. понад 15,3 млн унікальних користувачів, що складає третину населення України.

За результатами дослідження аудиторії Інтернет-користувачів України станом на 1 липня 2010 р. в Україні було 12,6 млн. Інтернет-користувачів віком від 15 років.

Виходячи з даних згаданого дослідження, розподіл Інтернет-користувачів в Україні, як і в попередні роки, є нерівномірним. Лише 36% користувачів, старших 15 років, зосереджені у селах та невеликих містах (до 50 тис. жителів), хоча у цій категорії населених пунктів проживає близько 50% громадян України. При цьому 3,2 млн користувачів (понад 25%) зосереджено в шести найбільших містах України. (Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень «Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості» (2010 рік), джерело http://www.niss.gov.ua/public/File/2010_table/1214_dopov.pdf).

Враховуючи обмежений доступ більшості населення до Інтернету, друковані ЗМІ, поряд з телебаченням і радіомовленням, залишаються найдоступнішими джерелами масової інформації. Тому друкованим ЗМІ «вимирання»

найближчі роки не загрожує. А от осучаснення відносин в сфері створення і реєстрації друкованих ЗМІ на часі.

За Конституцією України (стаття 34) кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Тому наявність у громадян можливості поширювати або збирати інформацію шляхом видання або придбання паперового або друкованого ЗМІ є одним із способів реалізації встановленого Конституцією права на свободу думки і слова.

Проте є потреба у зміні процедур формалізації державною діяльністю друкованих ЗМІ, оскільки правова основа їх реєстрації, закладена в 1992 р., й досі не змінювалась.

У перші дні незалежності України прийнято низку ключових для країни законів, серед них Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» 1992 р. (далі – Закон). Відповідно до статті 1 Закону, під друкованими засобами масової інформації (пресою) в Україні розуміються періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію. Додатки до друкованих засобів масової інформації у вигляді видань газетного та журнального типу є окремими періодичними і такими, що продовжуються, друкованими виданнями і підлягають реєстрації на загальних підставах. Зазначені в частинах першій та другій цієї статті Закону друковані видання можуть включати до свого складу інші носії інформації (платівки, дискети, маг-

нітофонні та відеокасети тощо), розповсюдження яких не заборонено чинним законодавством України.

Для державної реєстрації друкованого ЗМІ відповідно до статті 12 Закону засновники подають до органу реєстрації заяву про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації. Орган реєстрації має право зажадати від засновника (співзасновників) подання документів, якими підтверджується цивільна правоздатність, цивільна дієздатність засновника (співзасновників).

Для юридичної особи такими документами є:

- копії свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи, статуту (положення), установчого договору, засвідчені нотаріально;

- протокол або витяг з протоколу рішення загальних зборів (конференції) – у разі заснування друкованого ЗМІ трудовим колективом згідно з вимогами ст. 8 Закону;

- установчий договір між співзасновниками друкованого ЗМІ (засвідчений нотаріально, якщо одна зі сторін – фізична особа);

- довіреність, доручення (якщо заяву та/чи установчий договір, угоду між засновником і правонаступником підписує особа, якій таке право не надано правовстановлювальними документами).

Для фізичної особи таким документом є копія паспорта (сторінки, що містять інформацію про громадянство та реєстрацію місця проживання фізичної особи).

Установчі документи, складені іноземною мовою, подаються для державної реєстрації друкованих засобів масової інформації разом з їх перекладом на українську мову, засвідчені в установленому порядку.

За час, що минув з дати прийняття Закону, прийняте нове законодавство, осу-

часнені суспільні відносини, створені державні бази даних (реєстри), що зроби́ло для державних органів доступною інформацію про більшість суб'єктів господарського обігу. Усе це має враховуватись при державній реєстрації друкованих ЗМІ.

Тому звична в 90-х роках процедура державної реєстрації друкованих ЗМІ сьогодні є надмірно обтяженою.

Усе це та досвід застосування органами юстиції Закону стали підставою для розроблення Міністерством юстиції змін до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» щодо удосконалення державної реєстрації друкованих засобів масової інформації. Закон внесено Урядом до Верховної Ради України (реєстр. № 7011 від 23. 07. 2010) та чекає на розгляд в сесійній залі.

Запропоноване Міністерством юстиції спрощення та удосконалення процедур реєстрації (перереєстрації) друкованих ЗМІ передбачає:

- уникнення корупційних ризиків при здійсненні адміністративної процедури державної реєстрації (перереєстрації) через визначення Законом вичерпного переліку документів, які подаються до реєструючого органу засновником (співзасновниками) на державну реєстрацію (перереєстрацію), та вимог до цих документів;

- зменшення матеріальних витрат засновника (співзасновників) виключенням з чинного Закону вимоги подання засновником – юридичною особою нотаріально засвідченої копії статуту;

- здійснення заміни свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, а не перереєстрації, як це відбувається сьогодні, при зміні найменування (назви) засновника (співзасновників) друкованого ЗМІ;

- для посилення захисту законних прав та інтересів засновника (співзасновників) врегулювання відносини між співзасновниками друкованих засобів масової інформації в питаннях передачі засновницьких прав, а саме: якщо таке право передає фізична особа, угода з правонаступником засвідчується нотаріально (ст. 20);

- зменшення кількості адміністративних процедур – замість прийняття рішення реєструючим органом про зупинення строку розгляду заяви про державну реєстрацію (перереєстрацію), яке оформлюється наказом, реєструючий орган повертає в місячний термін надані документи заявнику із зазначенням причини їх повернення.

Важливо, що проектом імперативно визначаються повноваження органів реєстрації: в проекті замінені формулювання «може», або «має право» на «приймає рішення», «видає свідоцтво» тощо;

- врегулювання питання застосування мов у назвах друкованих засобів масової інформації, оскільки чинна редакція допускає різні тлумачення: «Друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою, а також іншими мовами» (частина перша ст. 4 Закону).

Якщо засновник має намір видавати друкований засіб масової інформації іноземною мовою, за законопроектом подається переклад назви на державну мову. Ця вимога базується на тому, що відповідно до ст. 34 Конституції України Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» встановлені обмеження на свободу слова (в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших

людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя). Тому назва іншомовного друкованого ЗМІ має бути зрозумілою і органу реєстрації, і громадянам – споживачам інформаційної продукції друкованих ЗМІ.

У визначенні вимог до мови назв друкованих ЗМІ ми враховували також досвід країн Європи, які впровадили принцип моновності: збереження чистоти мови країни шляхом заборони використання або зведення до мінімуму використання іншомовних слів (досвід Франції зокрема). Переклад назви видання не вимагається, якщо у назві використано зареєстрований у встановленому порядку знак для товарів і послуг, що підтверджено відповідним документом.

Змінений Закон України «Про друковані засоби масової інформації (преса) в Україні» осучаснить відносини між засновниками та реєструючим органом. Ми працюємо над подальшою змі-

ною відносин засновник-реєстрація-держава. Зокрема, розглядається концепція повідомного, а не дозвільного (яким на сьогодні фактично є реєстрація) характеру створення друкованих ЗМІ. При цьому має бути збережений баланс між правом особи на свободу інформації та обмеженнями, визначеними міжнародними актами та Конституцією України з метою запобігання зловживанню цією свободою.

Отже, чи потрібні громадянам у ХХІ столітті паперові носії інформації – друковані ЗМІ? Статистика: усього за період дії Закону (з 1993 р.) в Україні зареєстровано 30 тис. 482 друкованих ЗМІ, з них у 2010 р. – 2 тис. 047, за 3 місяці 2011 р. – 361 друкованих ЗМІ (згідно з даними Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності Міністерства юстиції України).

З наведених даних можна зробити висновок, що попит на друковані ЗМІ в суспільстві є.